

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

2023

Nikita Engelgardtová

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Balkánské války (1912–1913) a česká
společnost**

Nikita Engelgardtová

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Obecné dějiny

Bakalářská práce

**Balkánské války (1912–1913) a česká
společnost**

Nikita Engelgardtová

Vedoucí práce:

Mgr. Martin Urban, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala dr. Martinu Urbanovi za obětavý přístup, cenné rady a odborné vedení mé práce.

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2023

.....

Obsah

Úvod.....	1
1 Situace na Balkáně před rokem 1912	4
1.1 Bosenská krize	4
1.2 Tripolská válka	9
1.3 Balkánský svaz	11
1.4 Česká společnost a Balkán před válkami.....	12
2 První balkánská válka	16
2.1 Reakce české společnosti.....	20
3 Druhá balkánská válka.....	24
3.1 Reakce české společnosti.....	26
Závěr	28
Seznam použitých zdrojů.....	30
Dobová periodika.....	30
Literatura.....	30
Resumé.....	32

Úvod

Balkánské války probíhající v letech 1912–1913 zásadně proměnily mapu Balkánského poloostrova. Přesto jsou často opomíjeny a leží „ve stínu“ první světové války. V první balkánské válce byla Osmanská říše silně oslabena a ztratila definitivně své evropské území. Vznikly nové státy a byly vymezeny nové hranice. Zároveň rakousko-uherská pozice na Balkáně byla silně oslabena. Během mírových jednání došlo k rozporu mezi členy Balkánského svazu a následně mezi nimi vypukla druhá balkánská válka. Oslabené Bulharsko čelilo svým bývalým spojencům a po krátkých, ale krvavých bojích ztratilo většinu území získaného po první balkánské válce. Bukurešťský mír uzavřený v srpnu 1913 uklidnění situace nepřinesl. Na základě tohoto míru bylo jasné rozložení sil v budoucím konfliktu, který se tentokrát stal celosvětovým.

Cílem bakalářské práce je sledovat vývoj balkánských válek a jejich ohlas v českém prostředí. Tato práce přináší chronologický přehled průběhů dvou balkánských válek a reakce, kterých se jim dostalo v české společnosti, zejména postoje politických stran a ohlas široké veřejnosti.

Bakalářská práce je pojata chronologicky a rozdělena do tří kapitol, které jsou následně rozděleny na jednotlivé podkapitoly. První kapitola pojednává o situaci na Balkáně před vypuknutím první balkánské války. Cílem kapitoly je uvedení do mezinárodní situace a popsání událostí, které vedly k samotným válkám. První část této kapitoly se zabývá Bosenskou krizí a s ní související mladotureckou revolucí, která se stala podnětem pro urychlení anexe Bosny a Hercegoviny Rakousko-Uherskem. Zároveň je zde zmíněna reakce velmocí a konečné rozřešení anekční krize. Na tuto část navazuje Tripolská válka a zdůraznění jejího významu pro boj balkánských národů proti Osmanské říši. Celý tento blok je pak uzavřen formováním a vznikem Balkánského svazu. Poslední podkapitola se zaměřuje na stručný nástin situace v českých zemích, ale hlavní část tvoří vyjádření české společnosti k událostem popsáným v předchozích částech první kapitoly.

Druhá kapitola není řazena chronologicky, ale z důvodu lepší přehlednosti autorka využila rozdělení podle linií postupu jednotlivých armád Balkánského svazu. Cílem této kapitoly bylo stručně nastínit průběh první balkánské války a dojít k výsledkům válečného konfliktu, který byl ukončen podepsáním mírové smlouvy v Londýně. Před samotným podpisem smlouvy došlo ke konferenci velvyslanců v Londýně, která probíhala od prosince 1912 do srpna 1913. Projednávaly se zde hranice Balkánu a

albánská otázka. Konference byla nakonec kvůli sporům přerušena a došlo k obnovení bojů. Ty ovšem netrvaly dlouho a 30. května 1913 podepsaly válčící stany preliminární mír v Londýně. Úplný závěr kapitoly je věnován reakci české společnosti. Samotná válka vyvolala sympatie vůči Slovanům bojujícím za osvobození z turecké nadvlády. České politické strany tehdejší doby zastávaly spíše mírnější kurz vůči Vídni. Naopak mínění veřejnosti pocíťovalo silnou náklonost vůči balkánským státům. Silný ohlas a zájem pak zaznamenaly články v novinách, jejichž výtisk se znásobil.

Poslední kapitola se zabývá druhou balkánskou válkou. Autorka se v úvodu kapitoly pokusila nastínit důvody vypuknutí konfliktu mezi bývalými spojenci. Samotné boje netrvaly dlouho, a proto je jim věnován menší prostor než první balkánské válce. Následně jsou krátce shrnuty důsledky obou válek. Závěr bakalářské práce se zabývá reakcí české společnosti, tentokrát na druhou balkánskou válku. Konflikt mezi spojenci, Slovany, vyvolal v českém prostředí zklamání. V českých zemích byl pocíťován silný pesimismus ohledně budoucnosti. Zájem veřejnosti o Balkán postupně upadal. Přesto noviny dále přinášely články o dění na Balkáně, zejména o hrůzách a běsnění jednotlivých armád.

Důležitým zdrojem pro první kapitolu byla kniha Aleše Skřivana *Císařská politika. Rakousko-Uhersko a Německo v evropské politice v letech 1906–1914*, která autorce umožnila se zorientovat a pochopit mezinárodní situaci. Publikace *Náměsíčníci. Jak Evropa v roce 1914 dospěla k válce* od Christophera Clarka byla důležitým vzorem pro zpracování části zabývající se dohodou mezi rakouským a ruským ministrem zahraničí, která vedla k anexi Bosny a Hercegoviny a následnou anekční krizí. Kniha od Ladislava Hladkého, *Bosenská otázka v 19. a 20. století a Bosna a Hercegovina. Historie nešťastné země*, byly využity k doplnění informací. Velmi nápomocnými publikacemi pro pochopení a sepsání mladoturecké revoluce se staly knihy od Alana Palmera a Eduarda Gombára. Pro českou reakci byly použity novinové články z dobového tisku a doplňující knihy *Česká společnost 1848–1918* od Otty Urbana, *Češi a Jihoslované v minulosti* od Václava Žáčka a také dílo Ctibora Nečase, *Balkán a česká politika. Pronikání rakousko-uherského imperialismu na Balkán a česká buržoazní politika*. Dvě posledně jmenované publikace se vzhledem k době vydání ukázaly být problematické, protože používaly marxistický přístup a terminologii.

Rozhodně nepostradatelnou se pro celou práci, ale zejména pro druhou kapitolu, ukázala kniha Glenneho Mishy, *Balkán 1804–1999. Nacionalismus, válka a velmoci*. V této knize autor představuje historii jednotlivých států a jejich vývoj v uvedeném

časovém rozmezí. Samotná první balkánská válka je zde rozdělena podle bojů na jednotlivých území, což inspirovalo i tuto práci. Samotná česká reakce vychází nejen z knih, ale i dobových novinových článků. Materiál ke zpracování byl obsáhlý, a proto autorka vybrala noviny, které obsahovaly nejčastější výskyt článků týkajících se tohoto tématu. Využity byly hlavně noviny Čas, Rovnost a Národní listy. Pro sepsání této části práce byla využita již zmiňovaná kniha Václava Žáčka a kolektivu. Přínosem pro pochopení tehdejšího venkova a jeho zájmu o dění ve světě byl článek od Jaroslava Pánka, *K ohlasu balkánských válek 1912–1913 na českém venkově*. Dále byl využit článek Růženy Havránkové, *Všestranné sympatie našeho lidu. Padesáté výročí balkánských válek*, který shrnoval veškerou angažovanost české společnosti a její postoj k balkánským válkám, což usnadnilo vytvoření konstrukce české reakce na obě balkánské války.

Zdroje týkající se druhé balkánské války jsou značně omezené, a to i z důvodu délky trvání tohoto konfliktu. Pro úvodní část poslední kapitoly autorka využila knihu od Jana Rychlíka a kolektivu, *Mezi Vídní a Cařihradem. 1. Utváření balkánských národů*. Tato publikace pomohla překlenout období mezi první a druhou balkánskou válkou a zároveň přiblížit důvody vypuknutí konfliktu mezi bývalými spojenci. Samotné boje druhé balkánské války pak vycházejí hlavně z již zmíněných knih Eduarda Gombára a Mishy Glenneho. Novinové články byly stěžejní pro sepsání poslední části práce reflektující brutalitu a bezohlednost ve druhé balkánské válce.

1 Situace na Balkáně před rokem 1912

Balkánský poloostrov byl po vytlačení habsburské monarchie z Itálie a Německa jedinou možnou a stále ještě volnou zájmovou sférou.¹ Již v sedmdesátých letech 19. století bylo nutné balkánské státy považovat za politické faktory, které brala na vědomí celá tehdejší Evropa.² Samotná Bosna a Hercegovina byla pro Rakousko-Uhersko důležitá, protože obě země chránily dalmátské pobřeží monarchie a případné rozdělení mezi Černou Horu a Srbsko by ohrozilo jižní hranice monarchie. Právě z těchto důvodů, Rakousko-Uhersko nechtělo za žádnou cenu připustit dělení.³ Po přelomu století docházelo i k častějším třenicím mezi Vídní a Budapeští, protože obě části soustátí braly prostor Balkánského poloostrova již několik desetiletí za svou výhradní sféru vlivu a zároveň za hlavní území vývozu průmyslových výrobků. Chování Rakousko-Uherska k Balkánu vedlo na počátku nového století ke ztrátě nejen ekonomické, ale v budoucnu i politické pozice na Balkáně.⁴ Samotní rakousko-uherské diplomaty pak sami uznali, že habsburská monarchie ztrácela politický kredit na Balkáně především nešetrnou obchodní a hospodářskou politikou.⁵

1.1 Bosenská krize

Bosenská anekční krize z let 1908–1909 je považována za počátek trvalého růstu napětí v mezinárodních vztazích. Německo změnilo svůj politický kurs a podpořilo Rakousko-Uhersko proti Srbsku a Rusku. To se ovšem v následujících letech mělo změnit.⁶

Právo na okupaci Bosny a Hercegoviny a Novopazarského sandžaku získalo Rakousko-Uhersko po Berlínském kongresu v roce 1878 a na základě XXV. článku by propojením železniční sítě získala přímé spojení s Konstantinopolí.⁷ 21. dubna 1879 byla navíc mezi Rakousko-Uherskem a Tureckem uzavřena tzv. Cařihradská konvence, která potvrzovala, že po formální stránce i po okupaci Bosna a Hercegovina zůstane nadále součástí osmanské říše. Samotný mandát na okupaci byl považován za „dočasný, přechodný“.⁸ Přesto okupace vedla nejen k politickému nebo ekonomickému připoutání

¹ HLAVÁČKA, Milan, PEČENKA, Marek, *Trojspolek. Německá, rakousko-uherská a italská zahraniční politika před první světovou válkou*, Praha 1999, s. 38.

² Tamtéž, s. 74.

³ Tamtéž, s. 172.

⁴ Tamtéž, s. 177.

⁵ Tamtéž, s. 178.

⁶ SKŘIVAN, Aleš, *Císařská politika. Rakousko-Uhersko a Německo v evropské politice v letech 1906–1914*, Praha 1996, s. 10.

⁷ Tamtéž, s. 41.

⁸ HLADKÝ, Ladislav, *Bosna a Hercegovina. Historie nešťastné země*, Brno 1996, s. 43.

Bosny a Hercegoviny pevněji k Rakousko-Uhersku, ale i ke kulturnímu či ideologickému ovlivňování.⁹ Samotná anexe, se pro rakousko-uherskou politiku stala trvalým politickým cílem.¹⁰

Ale už jen pouhý plán vedl ke zhoršení vztahů s Velkou Británií a Ruskem, které se začalo orientovat spíše na Velkou Británii, se kterou se shodlo ohledně reforem v Makedonii.¹¹ Přesto až bosenská krize znamenala konec rusko-rakouské spolupráce.¹² Již v září 1907 se objevil první návrh ze strany Ruska, zatím se ale nejednalo o anexi, ale trvalou okupaci Bosny a Hercegoviny, výměnou za podporu změny statusu Úžin, kterou Rakousko-Uhersko v tuhle chvíli odmítlo.¹³ To se mělo změnit v důsledku mladoturecké revoluce, která zapříčinila značný rozruch ve Vídni a Budapešti. Osmanské provincie Bosna a Hercegovina byly již třicet let považovány nejen rakousko-uherskými ministry, ale i vojáky za faktické državy monarchie. A tak zatímco evropské státy byly zaměstnány krizí, Osmanská říše po celou dobu myslela jen na přátelství s Británií a toto své přání dávala silně najevo.¹⁴

Vůči despotismu sultána Abdülhamida II. se začala vytvářet silná opozice, zejména mezi mladou generací intelektuálů z řad nejen státní byrokracie, ale hlavně v řadách důstojníků.¹⁵ Právě z těchto řad se vytvořilo uskupení, které západní svět pojmenoval jako mladoturky.

S rostoucí anarchií v Makedonii mladoturecké hnutí zaznamenalo rostoucí základnu členů a v samotné armádě sultána se začala silněji projevovat opozice.¹⁶ Tato nepokojem zmítaná evropská provincie Osmanské říše spojovala většinu členů sloučeného mladotureckého hnutí, jehož vůdcové po druhém pařížském kongresu získali název Výbor jednoty a pokroku.¹⁷ Ani snahy reforem v Makedonii uklidnění situace nepřinesly. Naopak, snahy reforem, hlavně soudnictví, vedly k demonstracím Turků nejen ve Vídni, ale i v Berlíně.¹⁸ Do této doby kritizovaný sultán se po vyhlášení dekretů stal mezi lidmi oblíbeným, což ztížilo situaci mladoturků, kteří mezitím přemýšleli, jak

⁹ Tamtéž, s. 44.

¹⁰ HLADKÝ, Ladislav, *Bosenská otázka v 19. a 20. století*, Brno 2005, s. 81.

¹¹ SKŘIVAN, s. 44, 46.

¹² Tamtéž, s. 46.

¹³ Tamtéž, s. 48.

¹⁴ PALMER, Alan, *Úpadek a pád Osmanské říše*, Praha 1996, s. 216–217.

¹⁵ GOMBÁR, Eduard, *Moderní dějiny islámských zemí*, Praha 1999, s. 291.

¹⁶ PALMER, s. 209; GOMBÁR, s. 291–293.

¹⁷ PALMER, s. 210.

¹⁸ SKŘIVAN, s. 36.

se ho zbavit. Delegaci Výboru jednoty a pokroku se přesto podařilo přesvědčit sultána, aby jmenoval liberálnější vládu.¹⁹

Postoj k sultánovi se změnil v momentě neúspěšného pokusu o kontrarevoluční převrat. V této chvíli už Výbor jednoty a pokroku nepochyboval o nutnosti ukončení vlády sultána.²⁰ 3. července 1908 oddíl vzbouřených vojáků v čele s Nijázím bejem se přesunul do makedonských hor. Právě tehdy začala tzv. mladoturecká revoluce, která se rychle šířila. Jednotky vypovídaly sultánovi poslušnost a požadovaly obnovení ústavy z roku 1876. Sultán Abdül Hamid II. byl donucen 24. července 1908 obnovit ústavu. Tím byl vyřešen problém makedonských reforem. Rakousko-Uhersko se ocitlo blíže konečnému rozhodnutí anektovat Bosnu a Hercegovinu.²¹

S mladotureckou revolucí byly spojovány velké naděje, ale většina očekávání, zůstala nenaplněna. Zůstaly jen sliby a zhoršily se nejen vnitropolitické, ale i zahraničně politické problémy.²² Sousedící státy s Makedonií – Srbsko, Řecko a Bulharsko, díky revoluci odhalily slabost impéria, což vedlo k nárůstu jejich expanzionistických ambicí.²³ Pro Rakousko-Uhersko revoluce mladoturků přinesla vhodný čas k provedení anexe. Bylo nutno si pospíšet, protože přetrvávaly obavy, že liberální myšlenky se přenesou i do Bosny, která stále náležela pod Osmanskou říši.²⁴

Zatímco o anexi Bosny a Hercegoviny v létě 1908 bylo rozhodnuto, problémem se stala otázka Novopazarského sandžaku, hlavně jeho poloha, která jej na jednu stranu činila důležitým pro Rakousko-Uhersko, na druhou stranu se stala náročnou na správu. V srpnu podle Aehrenthala byly podmínky pro anexi velmi příznivé. Rakousko mělo podporu Německa, Itálie byla vázána smlouvou o Trojspolku, francouzský zájem byl v Maroku, a ani Británie nepředstavovala problém. Jediný odpor se očekával od Turecka. V tuhle chvíli Rakousko-Uhersko mohlo začít uvažovat o bližší spolupráci s Ruskem a přijetí jeho nabídky. Zatímco své spojence Rakousko-Uhersko informovalo o plánované anexi, západní mocnosti měly být postaveny před hotovou věc.²⁵

Konečné rozhodnutí o anexi pak padlo 10. září 1908 na jednání společné ministerské rady v Budapešti.²⁶ Anexi bylo nutné vyhlásit rychle a co nejdříve. Ještě

¹⁹ PALMER, s. 213–214.

²⁰ Tamtéž, s. 218–219.

²¹ SKŘIVAN, s. 49.

²² GOMBÁR, s. 296.

²³ GLENNY, Misha, *Balkán 1804–1999. Nacionalismus, válka a velmoci*. Praha 2003, s. 180.

²⁴ HLADKÝ, *Bosenská otázka*, s. 124.

²⁵ SKŘIVAN, s. 52–55.

²⁶ Tamtéž, s. 56.

16. září 1908 proběhla schůzka mezi Aehrenthalem a Izvolskim na zámku v Buchlovicích na Moravě. Tato ústní dohoda o podpoření anexe Ruskem za rakousko-uherskou podporu v Úžinách, nakonec vyvolala zneprátení mezi samotným Ruskem a Rakouskem. Oba ministři měli stejný záměr – zisk, ovšem na úkor Osmanské říše a v rozporu s Berlínskou smlouvou. Po oznámení anexe 5. října 1908 Izvolskij popřel uzavření dohody s Aehrenthalem a nadále stál pevně za tím, že byl rakouským ministrem podveden a o anexi předem nevěděl. Požadoval svolání mezinárodní konference, kterou zase odmítalo Rakousko-Uhersko podporované Němci. Ruský ministr pod pohrůžkou zveřejnění dokumentů, dokazujících, že se na přípravě anexe podílel, byl nucen ustoupit.²⁷

Zpráva o anexi vyvolala francouzskou nespokojenost vůči Rusku a britský tisk reagoval také velmi negativně. 6. října 1908 byla velmocím a turecké vládě oznámena předáním dopisů anexe Bosny a Hercegoviny. K veřejnému ohlášení anexe pak došlo 7. října 1908. Jenže již 5. října 1908 došlo k vyhlášení nezávislosti Bulharska, které vedlo ke zhoršení mezinárodní situace.²⁸ Ani sám Aehrenthal nepočítal s tak negativní světovou reakcí.²⁹ Tyto události vyvolaly tzv. anekční krizi. Válka nevypukla jen díky zásahu Německa, rakousko-uherského spojence, který stál pevně za monarchií a podílel se nejen na vyrovnání s Tureckem, ale i zlomení odporu Srbska.³⁰

Nakonec Turecko muselo uznat ztrátu provincií, ale bojkotem habsburského obchodu, si dokázalo vydobýt finanční kompenzaci.³¹ 12. ledna 1909 Turecko přijalo rakouský návrh na kompenzaci a 2. února 1909 uznalo nezávislost Bulharska, opět za finanční odškodnění.³² Nejvíce odporu a pobouření způsobila zpráva o anexi v Bělehradě, přesto, že vůči Srbsku nebylo porušeno mezinárodní právo. Srbsko přesto začalo zbrojit a prozatím diplomatickou cestou se snažilo protestovat u velmocí. Jenže Německo stálo pevně za Rakouskem, Francie se na Balkáně angažovat nechtěla, spíše zastávala názor svolání kongresu, a navíc francouzský tisk zastával pozitivní názor na anexi. Otázkou zůstávalo jen zda a případně za jakou cenu. Naopak britský tisk, veřejnost a v neposlední řadě i vláda krok Rakousko-Uherska ostře kritizovala a poukazovala nejen na porušení Londýnského protokolu.³³ Ruská reakce byla ovlivněna nejen nevědomostí veřejnosti o dohodě z Buchlovic, ale i vyjadřováním vlády o porušení mezinárodních dohod.

²⁷ CLARK, Christopher, *Náměsíčníci. Jak Evropa v roce 1914 dospěla k válce*, Praha 2014, s. 108–109.

²⁸ SKŘIVAN, s. 62–63.

²⁹ DITTRICH, Zdeněk R., *Balkánské kolbiště a evropské mocnosti*, Brno 1998, s. 55–56.

³⁰ HLADKÝ, *Bosenská otázka*, s. 128–129.

³¹ SKŘIVAN, s. 63.

³² Tamtéž, s. 99.

³³ SKŘIVAN, s. 63–66.

Negativní ohlas vyvolalo zejména získání samostatnosti Bulharska s rakousko-uherským přispěním.³⁴ Italská veřejnost demonstrovala, a nakonec došlo i k znatelnému odcizení obou států. Německý tisk, spolu s některými představiteli zahraniční politiky, komentoval anexi také velmi negativně. Oficiální stanovisko se však za Rakousko-Uhersko postavilo, a to nejen ze strachu z izolace, ale i potřebou zachovat postavení monarchie jako *bašty proti Slovanstvu*.³⁵ Ruský návrh na případné svolání konference nalezlo podporu u Francouzů, a nakonec i u Britů, naopak odmítnutí u Rakouska i Německa.³⁶

Pravý opak reakce předchozích států představovali Chorvati, kteří nejenže anexi uvítali, ale dokonce žádali o sjednocení Bosny a Hercegoviny s chorvatskými zeměmi, což ovšem císař kategoricky odmítl.³⁷

V důsledku zveřejnění tajných ujednání v Buchlovicích mezi Aehrenthalem a Izvolskim došlo k omezení diplomatických vztahů a celkovému odcizení mezi oběma velmocemi. Pro Rakousko-Uhersko to znamenalo i zapomenutí myšlenky kongresu, ohledně anekční krize. Nakonec se vlastně ukázalo, že Izvolskij jednal spíše v nevědomosti ostatních ruských politiků, a tedy na vlastní pěst. Rusko v této době nemělo žádný větší zájem o Dardanely, protože na to nebylo ekonomicky ani jinak připraveno, a jako kompenzace za Bosnu a Hercegovinu to nebylo dostačující.³⁸

Ve své podstatě nakonec všechny velmoci, musely uznat mezinárodní právo Rakousko-Uherska na anexi a odmítnout jakékoliv požadavky Srbska na územní odškodnění.³⁹ Navíc Srbsko pak pod tlakem mocností, muselo přijmout znění noty, kterou mělo poslat Rakousko-Uhersku. 31. března 1909 srbský vyslanec ve Vídni předal verbální nótu, kterou Srbsko uznalo to, co po ní Vídeň požadovala, ale zároveň si zapamatovalo chuť ponížení a své sliby nemyslelo upřímně.⁴⁰

Císař František Josef I. přesto dodržel svůj slib a 17. února 1910 podepsal bosenskou ústavu, která nesla název *Zemský statut pro Bosnu a Hercegovinu*. Ale postavení Bosny a Hercegoviny se měnilo jen velice málo.⁴¹

Přese všechno výše napsané, uznání anexe se pro monarchii stalo Pyrrhovým vítězstvím. Nejenže se zhoršily vztahy mezi Rakousko-Uherskem a západem, ale

³⁴ Tamtéž, s. 68–69.

³⁵ Tamtéž, s. 71–73.

³⁶ Tamtéž, s. 77–79.

³⁷ HLADKÝ, *Historie*, s. 53; HLADKÝ, *Bosenská otázka*, s. 130.

³⁸ SKŘIVAN, s. 87–88.

³⁹ Tamtéž, s. 81.

⁴⁰ Tamtéž, s. 120–121.

⁴¹ HLADKÝ, *Bosenská otázka*, s. 135–136.

prohloubila se i závislost monarchie na Německu. Na Balkáně jako vstřícný krok vyklidilo Rakousko-Uhersko Novopazarský sandžak, což mu ztížilo případné zásahy proti expanzi jihoslovanských států a zároveň obnovilo tureckou suverenitu nad tímto územím.⁴² V blízké budoucnosti se ale očekávalo opětovné obsazení sandžaku rakouskými vojsky. Samo Rakousko-Uhersko se pak dobrovolně vzdalo tohoto nároku, s cílem předejít válce.⁴³

Vztahy k Itálii a Rumunsku zaznamenaly po anekční krizi také zhoršení. Ani podstata jihoslovanského problému nebyla vyřešena nebo dokonce odstraněna a požadavky Srbska, jejich velkosrbská idea, byly stálou hrozbou. Každý krok monarchie na Balkáně bude v budoucnu přinášet jen prohlubování nedůvěry a odporu.⁴⁴

Rusko mezitím navázalo bližší vztahy s menšími balkánskými státy, zvláště cílili na Srbsko a Bulharsko. Rakousko v létě 1912 se pak zaměřilo na vilájety Skadar, Bitolj a Janinu, ze kterých měla vzniknout autonomní Albánie ovšem pod rakouským vlivem.⁴⁵

Evropské mocnosti se dohodly, že při vypuknutí války mezi balkánskými státy a osmanskou říší „*nepřipustí v případě konfliktu žádnou změnu územního statu quo v evropském Turecku*“.⁴⁶ Tenhle koncept padl už během první balkánské války, kterou balkánští spojenci vyhráli.

1.2 Tripolská válka

Po roce 1911 se nejen Evropa potýkala na mezinárodním poli s krizemi, které následovaly v těsném sledu. Itálie již nějakou dobu připravovala vojenské tažení na Kyrenaiku a do Tripolska.⁴⁷ Dobyvačná válka, kterou Itálie zahájila koncem září roku 1911 proti Osmanské říši, s cílem získat její severoafrické území, byla využita ostatními státy, které zaútočily na oslabený Balkán. Zároveň to byla první válka s leteckým bombardováním. Italové, technicky vyspělejší, nad Libyí prováděli letecké průzkumy, díky kterým mohli sledovat nepřítel a zároveň odstřelovat jejich pozice. Italský útok na Libyi se stal rozhodujícím impulsem k útoku balkánských států na již oslabenou Osmanskou říši. Výše zmiňovaný útok povzbudil balkánské státy ke společnému tažení s cílem vyhnat Turky z Balkánu.⁴⁸

⁴² DITTRICH, s. 55–56, 59.

⁴³ Tamtéž, s. 59–60.

⁴⁴ SKŘIVAN, s. 122–123.

⁴⁵ DITTRICH, s. 57–58.

⁴⁶ Tamtéž, s. 61.

⁴⁷ HLAVAČKA, PEČENKA, s. 230.

⁴⁸ CLARK, s. 259–261.

Zájem o získání zájmové sféry v severní Africe se u Italů objevuje od konce 19. století. A právě dohody uzavřené o koloniích s pozdějšími protivníky Trojspolku, činily Itálii ne zrovna velmi spolehlivým spojencem Rakousko-Uherska nebo Německa. Přesto až do francouzské intervence v Maroku, se italská vláda držela spíše přesvědčení, že nesmí dát podnět k rozpadu Osmanské říše.⁴⁹

Začátkem července 1911 se objevují první oficiální stížnosti Itálie k dohodovým mocnostem, že jejich občané v Tripolisu jsou Osmany utlačováni. Stížnosti našli pochopení tehdejších ministrů a do jisté míry i podporu. O vojenské operaci bylo rozhodnuto, hlavně o nutnosti provést ji rychle a co nejdříve. Ostatní členové Trojspolku si totiž rozhodně nepřáli konflikt se spřátelenou Osmanskou říší. Italové při plánování akce si byli dobře vědomi, jaké důsledky může mít tento konflikt a jakou příležitost tím balkánským státům dají. Přesto 3. října 1911 byl italské eskadře před Tripolisem dán signál vyhlašující bojovou pohotovost. Odstřelování města Tripolisu, které se událo ten samý den, nebyl kladen vážný odpor. Během několika následujících týdnů se podařilo italským jednotkám obsadit Tobrúku, Derna, Bengházi a pokračovat na Tripolský vilájet. Zde se ovšem italský postup do vnitrozemí zbrzdil.⁵⁰ Opět se ukázala slabost Itálie, plánovala rychlou válku, která se protáhla na více než 12 měsíců.⁵¹

Přesto 5. listopadu byla vyhlášena italská „anexe“ Tripolska a Kyrenaiky spíše z obavy zásahu ostatních velmocí. Jediným úspěchem se pro Italy stala likvidace námořnictva v Bejrútu v lednu a únoru 1912. Tento úspěch vedl k ostřelování dvou opevnění, které chránily vjezd do tureckých úžin, ke kterému došlo 18. dubna 1912. Italské útoky pokračovaly na Dodekaneských ostrovech. Ovšem válku dokázala Itálie svrhnout ve svůj vítězný prospěch až po zásahu velmocí. Po stupňování tlaku nejen ze strany Italů, ale i Rusů a Rakušanů, Osmanská říše byla nucena ustoupit a 15. října podepsat tajnou mírovou smlouvu, kterou Tripolsko a Kyrenaika získali autonomii. Sultán zároveň vyhlásil konec vlády na obou územích a toto všechno nakonec potvrdila Lausanneská smlouva.⁵² Ale i po podpisu smlouvy se velmoci, včetně italských spojenců, na věc nedívaly moc nadšeně. Rusko a Francie už od počátku viděly v této válce hrozbu. Podle nich tato válka mohla inspirovat menší balkánské státy k boji proti Turecku.⁵³

⁴⁹ Tamtéž, s. 261–262.

⁵⁰ Tamtéž, s. 262–264.

⁵¹ HLAVAČKA, PEČENKA, s. 230.

⁵² CLARK, s. 262–265.

⁵³ HLAVAČKA, PEČENKA, s. 231.

Italsko-turecká válka narušila evropský mezinárodní systém a zároveň přispěla ke vzniku moderního arabského nacionalismu. Co bylo ovšem podstatnější, válka ukázala nejednotnost Trojspolku. Právě tato válka předznamenala rozpad velmocenského koncertu, který se měl nenávratně rozvrátit v právě dvou následujících balkánských válkách. Velká Británie se již nesnažila chránit celistvost Osmanské říše. Naopak Německo využilo této situace k větší angažovanosti.⁵⁴

1.3 Balkánský svaz

Během roku 1912 se zformoval tzv. Balkánský svaz, do kterého patřilo Srbsko, Bulharsko, Řecko a Černá hora. Velký podíl na tom mělo Rusko.⁵⁵ Ovšem nutno dodat, že myšlenka vzniku podobného svazu na Balkáně byla nejen v Rusku, ale i Rakousko-Uhersku dlouho přítomná.⁵⁶

Srbsko a Bulharsko v dubnu 1904 mezi sebou uzavřelo celní unii, a tím položili základy pro tzv. druhou balkánskou alianci, která se po sedmi letech rozrostla v bilaterální dohody. Díky těmto dohodám Srbsko, Řecko, Černá Hora a Bulharsko, mohli vstoupit do válečného konfliktu s Osmanskou říší. Velká Británie, ale hlavně Rusko podporovalo vznik aliancí mezi balkánskými státy, které by bránily dalšímu zasahování Rakousko-Uherska a hájily společné zájmy. Balkánské státy naopak ve spojení viděly pouze prostředek, jak dosáhnout svých územních zisků a nejlépe bez vměšování velmocí.⁵⁷

Již v říjnu 1911 se chystalo setkání představitelů srbské a bulharské vlády s cílem projednat společnou vojenskou akci.⁵⁸ Ovšem zlom přinesla až válka mezi Itálií a Osmanskou říší. Právě tehdy se Rusko snažilo posílit alianci mezi Řeckem, Bulharskem, Černou Horou a Srbskem.⁵⁹ Nejpozději do listopadu 1911 byl připraven první předběžný text spojenecké smlouvy.⁶⁰ Ještě před tím, než bulharsko-srbská spojenecká smlouva vešla v platnost, a to sice 13. března 1912, došlo 7. března 1912 k podpisu preliminárního protokolu, ke kterému byla připojena všeobecná vojenská konvence z 29. dubna 1912 s dalšími dílčími dohodami. Následovaly další smlouvy mezi ostatními státy. Smlouva z 29. května 1912 mezi Bulharskem a Řeckem doplnila vojenské konvence podepsané 5. října 1912. Naopak mezi Řeckem, Srbskem a Černou Horou došlo pouze k ústní dohodě.

⁵⁴ CLARK, s. 265–267.

⁵⁵ GOMBÁR, s. 304; HLAVAČKA, PEČENKA, s. 233.

⁵⁶ SKŘIVAN, s. 167.

⁵⁷ GLENNY, s. 184–185.

⁵⁸ CLARK, s. 268.

⁵⁹ GLENNY, s. 186.

⁶⁰ CLARK, s. 268.

Černá Hora v červnu 1912 ve Vídni dosáhla dohody s Bulharskem. Formální spojeneckou smlouvu se podařilo uzavřít těsně před vypuknutím války a to 6. října 1912. Balkánský svaz byl dotvořen.⁶¹ Již v této chvíli se ovšem ozývaly hlasy některých srbských a bulharských politiků, upozorňujících na nedostatečnosti smluv, které by mohly vést ke konfliktům. Což se nakonec projevilo právě v druhé balkánské válce.⁶²

Cíl Balkánského svazu byl jasný, vyhnat Turky z poloostrova. Svaz na nic nečekal, využil války mezi Itálií a Osmanskou říší, a ještě dříve než stihly zneprátené strany mezi sebou uzavřít mír, zahájily členové Balkánského svazu mobilizaci.⁶³ Disciplinovanost jihoslovanských armád, vize osvobození a také rozšíření národního území provázely spolu s taktickou přípravou balkánské státy na cestě vedoucí k válce s Osmanskou říší. Těsně před vypuknutím bojů, bulharská armáda byla schopna na bitevní pole postavit 350 000 mužů, což byl podobný počet, jaký čítala osmanská armáda v Makedonii a Thrákii. Ani Srbsko nezažalo a již od 90. let 19. století budovalo moderní armádu, což vedlo k ještě většímu zadlužení a závislosti na velmocích. Jediná řecká armáda nebyla schopna boje, až do zásahu Venizela, který dosáhl bojeschopnosti armády, a to těsně před vypuknutím balkánských válek. Velikost turecké armády naopak upadala a spíše zde zavládl zmatek.⁶⁴

Revoluce mladoturků, anexe Bosny a Hercegoviny, Tripolská válka, obsazení Skopje Albánci – to všechno, vedlo k vypuknutí dvou balkánských válek, které přepsaly mapu Balkánského poloostrova. Samotná válka nebyla pro většinu překvapením, naopak spíše překvapivý byl rychlý a úspěšný postup balkánských států vedoucí k vítězství.⁶⁵

1.4 Česká společnost a Balkán před válkami

Dvacáté století přineslo do české společnosti zvýšený zájem o angažmá Rakousko-Uherska na Balkáně, hlavně v oblasti hospodářské. Zároveň docházelo k změnám sociálním a hlavně politickým.⁶⁶ Zatímco u nás docházelo k národnímu uvědomění, Turecko bylo zmítané vnitřními nepokoji, které vyústily abdikací sultána.

V době mladoturecké revoluce český tisk přinášel stále nové a nové zprávy o situaci Osmanské říše. Většina se nesla v duchu úlevy, že despotismus sultána je ukončen,

⁶¹ SKŘIVAN, s. 168–169.

⁶² GLENNY, s. 186.

⁶³ CLARK, s. 268.

⁶⁴ GLENNY, s. 181–183.

⁶⁵ CLARK, s. 268.

⁶⁶ NEČAS, Ctibor, *Balkán a česká politika. Pronikání rakousko-uherského imperialismu na Balkán a česká buržoazní politika*, Brno 1972, s. 42.

ale zároveň zde panovaly obavy z širšího konfliktu.⁶⁷ Ze začátku byla revoluce přijata s nadšením a očekáváním přiblížení se Turecka k Evropě, nejen u nás, ale i na mezinárodní politické scéně.⁶⁸ S postupujícím časem se dostavilo vystřízlivění a kritika některých kroků Mladoturků. Česká společnost postupně ztrácela zájem o dění v Turecku a přála si jen klid na Balkáně.⁶⁹

Klid na Balkáně rozhodně nebyl. Po vypuknutí války mezi Osmanskou říší a Itálií, bylo všem jasné, že této situace balkánské státy využijí. Obavy se nesly v duchu vypuknutí celosvětového konfliktu.⁷⁰ Dne 19. října 1911 se v Národních listech psalo s nadějí na omezenou válku, která se nedotkne evropského území. V což ostatně doufaly i ostatní státy.⁷¹ O necelý týden později hrozba rozšíření války byla podle novin aktuálnější, a to i z důvodu zpráv, že Itálie si chce vynutit uznání anexe Tripolska vojenským obsazením evropského Turecka. Z Konstantinopole se ozývaly výčitky vůči Evropě a hrozilo, že snaha přiblížení Turecka k Západu vyjde vniveč.⁷²

Postup mladočeské strany se změnil ve chvíli, kdy Kramář přišel s široce založenou politickou koncepcí poukazující na nebezpečí německého imperialismu, který ohrožoval ekonomiku a státní suverenitu monarchie. Jako řešení Kramář viděl spolupráci s Ruskem, za zprostředkování slovanských národů. Tato myšlenka nebyla ničím novým, pouze v ní Kramář přinesl nové pojetí slovanského problému aplikováním prvků starého austroslavismu. Nová, tzv. pozitivní politika se stavěla pozitivně k Rakousku-Uhersku a podporovala Vídeň v jejích rozhodnutích, „*neboť jen tak bylo prý možno posílit postavení českého národa v Rakousku-Uhersku*“.⁷³

Jinou koncepci pohledu na Balkán přinesla myšlenka slovanské spolupráce. V ruské žurnalistice se objevil plán všeslovanské federace zahrnující Rusko, Rakousko-Uhersko a Balkán, z kterého nakonec vzešlo novoslovanské hnutí. Česká politická scéna využila těchto podnětů a aplikovala austroslavistické prvky na právě formující se slovanskou ideologii.⁷⁴

⁶⁷ *Despota kapituloval!* In: Národní listy, 25. 4. 1909, XXXIX/114, s.1; *Sultánův pád*. In: Čech, 21. 4. 1909, XXXIV/110, s. 1.

⁶⁸ *Turecko*. In: Lidové noviny, 30. 6. 1910, XVIII/177, s. 1.

⁶⁹ *Situace v Turecku*. In: Hlas lidu, 20. 7. 1912, XXVII/80, s. 6; *Něco o Turecku*. In: Čas, 6. 6. 1909, XXIII/154, s. 3.

⁷⁰ *Válka italsko-turecká*. In: Český západ, 5. 10. 1911, IV/41, s. 2; *Válka Itálie s Tureckem*. In: Národní listy, 20. 10. 1911, LI/290, s. 2.

⁷¹ *Válka italsko-turecká*. In: Národní listy, 19. 10. 1911, LI/289, s. 1.

⁷² *Válka turecko-italská*. In: Nová doba, 25. 10. 1911, XVI/128, s. 3.

⁷³ NEČAS, s. 42–43.

⁷⁴ Tamtéž, s. 43.

Člověkem, který se v pozdější době bude k rakousko-uherské politice na Balkáně často vyjadřovat, byl ze začátku spíše pasivní Karel Kramář. Teprve ohrožení mladočeských plánů podnítilo Kramáře k účasti a vystoupení na říšské radě, které se stalo výchozím bodem novoslovanského programu. Dokonce i Aehrenthal viděl v novoslovanském hnutí příležitost sblížení Rakouska s Ruskem.⁷⁵ Slovanský sjezd uskutečněný 12. – 18. července 1908 byl vyústěním snah slovanských národů o užší spolupráci. Na sjezdu se řešila nejen hospodářská a politická spolupráce, ale i kulturní. Jenže ani společný postup jihoslovanské delegace nevedl ke kýženým výsledkům, protože novoslovanství se spíše zajímalo o sblížení slovanských národů než o řešení samotné jihoslovanské otázky.⁷⁶ Kramářova zahraniční politická koncepce jasně ukázala podporu rakousko-ruského postupu na Balkáně, čímž se nepostavila za jihoslovanské národně osvobozené hnutí. Změna názoru přišla ovšem velmi brzy. Spolupráce s Ruskem po vyhlášení anexe již více nepřicházela v úvahu.⁷⁷

V českých zemích se přelom let 1908/1909 nesl v duchu prohlubujícího se rozkolu mezi měšťáckými stranami a jejich frakcemi. Pozitivní politika ztrácela kredit nejen v důsledku vnitřních problémů – destrukce českého sněmu, rostoucí nacionalismus apod., ale zároveň zde působilo mezinárodní napětí po vyhlášení anexe Bosny a Hercegoviny. Nejen česká politická scéna se začínala radikalizovat. Teprve s pokusem o koncentraci sil na nadnárodní úrovni, se někteří k pozitivní politice začali vracet.⁷⁸

Anexe samotným českým městským prostředím byla přijata, ale žádné větší nadšení zde nevládlo. Kritizován byl hlavně způsob provedení anexe, zbrojení a hrozba války, která by měla neblahé důsledky na hospodářství nejen české, nýbrž i celé monarchie. Naopak silný odpor vůči anexi vzešel z dělnické strany a československé strany sociálně demokratické. Za Mladočechy se Karel Kramář k situaci vyjádřil následovně: „*Nesmí se... nikdo diviti, že ti, kdo si zachovali svobodný úsudek, užasli ne nad tím, že jsme anektovali, ale nad tím, jakým způsobem jsme anexi Bosny a Hercegoviny provedli. Že jsme anektovali, není na škodu národů ony země obývajících.*“⁷⁹ Nakonec Kramář uznal porušení mezinárodních smluv, ale zastával se práva monarchie, kvůli jejím investicím na Balkáně. Přesto již v říjnu se Kramářova kritika otočila vůči zahraniční politice monarchie, ať už vlivem reakce české společnosti, Ruska, ale i nepříznivých

⁷⁵ Tamtéž, s. 44–45.

⁷⁶ Tamtéž, s. 49–51.

⁷⁷ Tamtéž, s. 57.

⁷⁸ URBAN, Otto, *Česká společnost 1848–1914*, Praha 1982, s. 545–546.

⁷⁹ ŽÁČEK, Václav a kolektiv, *Češi a Jihoslované v minulosti*, Praha 1975, s. 611–612.

dopadů na český průmysl. Za podporovatele anexe lze považovat také agrární stranu, která tímto aktem ztratila srbského konkurenta.⁸⁰

Pokroková strana se ve svém časopise *Čas* vyjádřila k anexi následovně: „*Bylo-li úmyslem barona Aehrenthala, aby zneprátelil tuto říši s celým civilisovaným světem, pak sehrál svou úlohu výborně. Rušením slavnostních slibů, jež dali jeho předchůdci, pobouřil celou Evropu. Anexí Bosny a Hercegoviny pobouřil celý slovanský svět, poněvadž čin ten v podstatě je rozhodně protislovanský.*“⁸¹

Česká strana národně sociální jako jediná otevřeně hlasovala proti anexi. Její poslanec Klofáč, nesouhlasil z hlediska nejen politického, ale i hospodářského. Navíc zdůraznil: „*Nesouhlasím s anexí, dokud národ sám se pro ni nevysloví.*“⁸² Kritika Československé sociálně demokratické strany se také nesla v duchu kritiky nemožnosti vyjádření anektovaných zemí a jejich obyvatel, i když samotnou anexi neodsoudila. Odsouzen byl způsob provedení anexe.⁸³ Přesto tato strana projevovala dlouhodobý a neustálý zájem o dění na Balkáně. Vztahy mezi českou a srbskou sociální demokracií vytvořily poměr české společnosti vůči Jihoslovanům i v právě nadcházejících balkánských válkách.⁸⁴

⁸⁰ Tamtéž, s. 612–613.

⁸¹ *Balkánské události a jejich možné následky*. In: *Čas*, 25. 10. 1908, XXII/294, s. 3.

⁸² ŽÁČEK, s. 616.

⁸³ Tamtéž; *Česká sociální demokracie o anexi*. In: *Čas*, 30. 10. 1908, XXII/299, s. 2.

⁸⁴ ŽÁČEK, s. 618–619.

2 První balkánská válka

První balkánská válka probíhala od října 1912 do května 1913, mezi Osmanskou říší a balkánskými státy. 2. října 1912 bylo Vysoké portě předáno ultimátum, cílící především na reformy v Makedonii, ale ve stejný čas začala mobilizace armád Balkánského svazu. 9. října⁸⁵ vyhlásila válku Turecku Černá Hora a 17. října se přidali ostatní členové Balkánského bloku. Samotné velmoci se nijak neangažovali. Postup vojsk balkánských států byl rozdělen na 4 linie. Bulharská armáda měla na starosti operace ve směru na Cařihrad, kde se jí podařilo prolomit několik nepřátelských linií. Srbové postupovali přes severní Makedonii a Kosovo do Skopje, kterou dobyli, a obsadili přístav Drač. Po obležení Skadaru Černohorci společně se Srby obsadili Novopazarský sandžak. Řecký boj směřoval na Janinu. Při úspěšném dobytí přístavu Soluň dokonce předběhli i Bulhary. Během bojů docházelo k nevídaným masakrům, hlavně ze strany Srbů vůči albánskému obyvatelstvu. Osmanská říše vedla celou dobu spíše obrannou válku, a nakonec byla nucena svou armádu stáhnout.⁸⁶

Černá Hora vedla útok směrem k severoalbánskému Skadaru, který chtěl získat pro sebe jejich král Nikola I. K Černohorcům se později připojili i Srbové, a to postupem k přístavu Dürres. Oběma státům šlo o jedno – získat přístup k moři, a k splnění tohoto cíle stačilo jen obsadit část Albánie. Ani jeden stát se nesnažil nijak zdůvodnit obsazení území obývané Albánci. Ovšem o Albánii měli zájem i Itálie a Rakousko-Uhersko. Tyto dvě velmoci protestovali proti přítomnosti vojenských jednotek na území obývané Albánci. Na to Srbsko i Černá Hora našli odpověď a tou bylo Tripolsko a anexe Bosny a Hercegoviny. Stejný princip, který chtěli velmoci použít na Albánii, byl velmocemi dříve porušen. Srbsko a Černá Hora před vypuknutím válek využili Albánii ke svým cílům a ponoukali ji k neposlušnosti vůči Osmanské říši. Po útoku do severní Albánie černohorská armáda byla podpořena albánskými katolíky, kteří si ovšem již během bojů uvědomili, že úmysly osvoboditelů nejsou zcela čisté. Začal se zvedat nejen odpor velmocí, které se rozdělily na dva tábory, stejné jako za první světové války, ale ani samotní vojáci do bojů už neměli tak velkou chuť jako na začátku války. Hrozba většího konfliktu se zapojením velmocí byla blízko. Jen díky zásahu a svolání konference do Londýna, se britskému ministru zahraničí siru Edwardu Greyovi podařilo situaci uklidnit

⁸⁵ V literatuře se termíny rozcházejí a některé zdroje uvádí jiné datum, např. 8. říjen viz GLENNY, *Balkán, 1804–1999*, s. 188.

⁸⁶ GOMBÁR, s. 304.

a to tím, že vznikla autonomní Albánie a zároveň Srbsko získalo záruky na přístup k Jaderskému moři. Všichni si mysleli, že mír byl zachráněn. A zatímco se Rakousko-Uhersko přelo s Ruskem o hranice, velitel turecké posádky ve Skadaru předal 23. dubna 1913 město černohorskému králi. Počátkem května ovšem Nikola své jednotky ze Skadaru stáhl, ovšem za tučnou půjčku. Opět další hrozba války, tentokrát mezi Rakouskem a Ruskem, byla zažehnána.⁸⁷

Srbsko a Bulharsko díky svému ideologickému zanícení, které postihlo všechny obyvatele, dosáhlo značných úspěchů v první balkánské válce. Naopak v Konstantinopoli už takové nadšení pro válku nebylo.⁸⁸

Bulharské síly se soustředily na východní Thrákii, na jejímž konci je čekala Konstantinopol. Bulharské pěchotě zde velel Dimitrijevič, kterého přezdívali Napoleon. Přes špatnou průchodnost a neznalost terénu se Bulharům podařilo dojít mnohem hlouběji do nepřátelského území, než očekávali.⁸⁹ Koncem října byla Bulhary obklíčena pevnost Lozengrad, která po třech dnech kapitulovala i přes vyjádření německého polního maršála von der Goltze: „*Lozengrad je jednou z nejlepších pevností na světě [...] sama je nedobytným Gibraltarem. Pouze za dvou podmínek by ji bylo možno dobýt: po tříměsíčním obléhání, a to ještě pruskou armádou.*“⁹⁰ Osmanská vojska se dala na ústup. Střety v bitvě u Lüle Burgasu a Babaeski přinesly Osmanům jen další porážku a obrovské ztráty. Tyto dvě pevnosti spolu s Drinopolí a Lozengradem tvořily čtyřúhelník pevnostních obranných valů, který měl chránit Konstantinopol. Poslední pevnost, i přes dlouhé obléhání, Bulhaři nedokázali dobýt. Osmanská říše byla nucena vyklidit celou oblast, kromě Drinopole.⁹¹

Během bulharské ofenzivy směrem na Konstantinopol došlo k více střetům. Ztráty na turecké straně byly ovšem významně větší. Teprve u pevnosti Çatalca se Turci znovu přeskupili. Naopak Bulhaři začali být vyčerpaní a problém nastal i se zásobováním. Proniknutí Bulharů ke Çatalcké linii vedlo k několikadennímu odpočinku. Bulhaři potřebovali nachystat své dělostřelectvo. Boj o Çatalcu začal až 17. listopadu 1912 v ranních hodinách. Do dějin tato akce vejde jako nejnásilnější, ale i nejefektivnější v celých balkánských válkách. Fronta se zde táhla od Derkoského lesa při Černém moři

⁸⁷ GLENNY, s. 196–198.

⁸⁸ Tamtéž, s. 190–191.

⁸⁹ CLARK, s. 268–269.

⁹⁰ ŠKATULA, Emanuel, *Válka na Balkáně. Válečné tažení Bulharska, Srbska, Řecka a Černé Hory proti Turecku*, Praha 1913, s. 466.

⁹¹ GLENNY, s. 194.

dolů ke Çatalce. Ovšem turecká armáda tento nápor ustála.⁹² Bulharské síly začaly mít problém se zásobováním, nemocemi a dostavila se i vyčerpanost z bojů.⁹³ Současně s boji na pevnině probíhal řecký útok loďstva u pobřeží Dardanel. Snažili se o průnik do Marmarského moře. Nakonec k obávanému krveprolití nedošlo a obě strany se dohodly na příměří. Bulharsku se podařilo získat velké území, ale jeho vyčerpanost a spory se spojenci o Makedonii zastínily tyto zisky.⁹⁴ Zajímavý je názor tehdejších pozorovatelů situace, kteří zastávali názor, že kdyby Bulharsko zaútočilo o deset dní dříve, mohlo dojít k proražení obranné turecké linie, než by se Turci stihli zorganizovat.⁹⁵

Na jihu pronikly čtyři velké srbské armády, přičemž hlavní srbská armáda pod velením prince Alexandra čelila největší kulminaci tureckých vojsk u Kumanova v severní Makedonii. Druhá armáda po překročení bulharských hranic směřovala svůj útok do zad hlavní turecké armády v oblasti východní Makedonie. Třetí armáda se soustředila na Kosovo. Díky obsazení Novopazarského sandžaku se čtvrté srbské armádě podařilo spojit Černou Horu se Srbskem.⁹⁶

Makedonské tažení probíhalo za krutých podmínek, bojiště byla poznamenána deštěm a sněhem, který cesty proměnil v bláto. Kolem spousta mrtvol. Pro místní albánské obyvatelstvo přinesla srbská armáda jen zkázu a vraždění. Byla to přece pomsta za křesťanské rolníky a za tím vším stála jediná organizace, Černá ruka. Nehledě na řádění Černé ruky, která se vymkla kontrole srbské vlády, na velmoci srbský a bulharský postup udělal dojem. O jejich armádách se začalo mluvit uctivě.⁹⁷ Srbská 1. armáda směřovala na jih do severní části Makedonie. Očekávaný střet s osmanskou armádou nadešel dříve, než se očekávalo, a to 22. října okolo města Kumanova. Druhý den se na šestnáct kilometrů dlouhé frontě začalo bojovat. Po dvou dnech slavili Srbové velký úspěch, Turci zde byli poraženi. Další úspěšné boje pak svedli Srbové během tří dnů v okolí města Prilepu. Na žádost Bulharů, kterým chyběla lidská síla, se 8. listopadu 1. srbská armáda vydala směrem k Bitole v jihozápadní Makedonii. Zde byl jejich postup zastaven dělostřeleckou palbou z Oblakovského hřebenu, který byl obsazen Osmany. Situace se změnila až 17. listopadu, kdy se Srbům podařilo hřeben vzít ztečí a dobýt ho. Za použití děl z obsazeného hřebenu se Srbům podařilo zničit baterie bránící město a prorazit cestu

⁹² Tamtéž, s. 195.

⁹³ KODET, Roman, *Rakousko-Uhersko a Osmanská říše před první světovou válkou*, Plzeň 2014, s. 183.

⁹⁴ GLENNY, s. 195.

⁹⁵ HALL, Richard C., *The Balkan Wars 1912–1913. Prelude to the First World War*, New York 2000, s. 37.

⁹⁶ GLENNY, s. 189–190.

⁹⁷ Tamtéž, s. 191–192.

pěchotě, které se povedlo obchvátit turecké křídlo.⁹⁸ 18. listopadu 1912 osmanské síly kapitulovaly. Bylo to největší střetnutí balkánských válek, která zároveň vedlo k zhroucení odporu osmanské armády a nadvlády v celé Makedonii.⁹⁹ Zatímco 1. srbská armáda slavila úspěch, srbská 3. armáda byla poslána směrem na západ do severní Albánie, na pomoc černoohorským jednotkám, které obléhaly město Scutari.¹⁰⁰ V této chvíli Rakousko-Uhersko za každou cenu chtělo zabránit srbskému proniknutí k Jaderskému moři a proto 28. listopadu 1912 vznikl nový stát, Albánie.¹⁰¹

Jako jediná z balkánských států řecká armáda s Turky prohrála, a to i přesto, že čelila nejslabšímu odporu. Už od počátku se armáda soustředila na zajištění Soluně. Ta se měla stát největší kořistí války, ale neexistovaly o jejím statutu žádné smlouvy. Nakonec se stala jen prvotním signálem pro budoucí spory mezi balkánskými spojenci.¹⁰² Poté co řecká armáda přenechala opevněné body na svém levém křídle Srbům a Bulharům, pokračovala směrem na severovýchod, kde zdolala turecké postavení, a to 22. října v Sarantaporoském průsmyku a 2. listopadu na Janici, čímž uvolnila cestu do Soluně, kterou počátkem listopadu začala obsazovat. Bulhaři nechtěli, aby se Soluně zmocnili Řekové a vyslali tam svou divizi, ale to zároveň vedlo k přenechání Bitoly Srbům. Řekové sice byli v Soluni první, ale nakonec se dohodli na společné okupaci. Řecké tažení v Epiru a jižní Albánii už tak úspěšné nebylo. I přes vleklé boje v některých částech se spojencům podařilo ovládnout téměř polovinu evropského Turecka v rozmezí šesti týdnů. Do samotného podepsání příměří osmanské jednotky kladly odpor již jen v obležené Drinopoli, Janině a Scutari.¹⁰³ Nakonec Vysoká porta byla nucena po velkých neúspěších 16. prosince přistoupit k jednání o příměří, které se konalo v Londýně.¹⁰⁴

Od prosince 1912 do srpna 1913 se uskutečnila konference velvyslanců v Londýně s cílem vymezit hranice Balkánu, a především vyřešit albánskou otázku. Cílem Rakousko-Uherska bylo zamezit přístupu Srbska k moři, cílem Srbska anexe.¹⁰⁵ Osmanská říše nebyla ochotna k ústupkům ani po společné nótě velmocí a nehodlala vyklidit Drinopol nebo odstoupit egejské ostrovy.¹⁰⁶ Konference nakonec kvůli sporu o Drinopol byla přerušena a 6. ledna 1913 došlo k obnovení bojů. Respektive srbská a

⁹⁸ CLARK, s. 269.

⁹⁹ GLENNY, s. 193.

¹⁰⁰ CLARK, s. 269.

¹⁰¹ GOMBÁR, s. 304.

¹⁰² GLENNY, s. 192–193.

¹⁰³ CLARK, s. 269–271.

¹⁰⁴ GOMBÁR, s. 304.

¹⁰⁵ DIETRICH, s. 63–64.

¹⁰⁶ HELMREICH, Ernst Christian, *The Diplomacy of the Balkan Wars 1912–1913*, Cambridge 1938, s. 262.

bulharská armáda stále obléhající Drinopol se chystala k dobytí tohoto města. Pod silným tlakem velmocí byli nuceni Turci ustoupit a 22. ledna 1913 dali Drinopol Bulharům. Již následujícího dne vypukla před budovou Porty demonstrace muslimských studentů, kteří v roce 1876 svrhli sultána. 3. února 1913 byly obnoveny boje na souši i na moři. Po nesmyslných bojích se 26. března 1913 Drinopol spojencům vzdala. Přibyla jen spousta dalších mrtvých. Turkům se podařilo uspět jen podél Çatalcy a na Gallipoli. Na naléhání velmocí v květnu 1913 všechny zneprátelené strany přistoupily na ustanovení Londýnské smlouvy. Vyřešila se otázka Drinopole, která připadla Bulharům, Albánie získala nezávislost.¹⁰⁷ Rakousko-Uhersku se podařilo prosadit připojení Skadaru k Albánii. Srbsko a Černá Hora si rozdělili Novopazarský sandžak.¹⁰⁸ Pouze dělení Makedonie zůstalo otevřené. Bulharsko se nyní stalo největším státem na Balkáně, ale zároveň bylo zcela vyčerpáno. Většinu makedonského území získalo Srbsko, ale arbitráž nad ní získalo Rusko. Své požadavky v tuto chvíli vzneslo i Rumunsko. Jejich ziskem se měla stát jižní Dobrudža. O thrácký přístav Kavala měli zájem Řekové a zároveň chtěli vytlačit Bulhary z oblasti okolí Soluně. Z těchto sporů těžili hlavně Turci, kteří podporovali neshody mezi spojenci a zároveň se připravovali na znovuzískání Drinopole.¹⁰⁹ Samotné Rakousko-Uhersko vzešlo z balkánských válek oslabené nejen územně, ale i mocensky. Naopak vliv Ruska na Balkáně vzrostl, a s ním i hrozba obrácení balkánských států proti Rakousko-Uhersku.¹¹⁰ Preliminární mír byl podepsán v Londýně 30. května 1913.¹¹¹

Nesmírná krutost a pohrdání civilním obyvatelstvem pokračovalo i po první balkánské válce. Nastalo období neúprosného posrbšťování a helenizace Makedonie. Na jiném území docházelo k pronásledování Turků a Židů, všude pak probíhalo vyhánění a pronásledování těch, kteří odmítali přijmout národnost svých nových vládců.¹¹²

2.1 Reakce české společnosti

První balkánská válka vyvolala všeobecné sympatie v českém prostředí. Nadšení, živý ohlas do té doby nevídaný, se šířili celou společností. V ulicích i novinách se živě diskutovalo o úspěších balkánských spojenců. Nejednalo se o nadšení z války, ale hlavně z boje za svobodu, jelikož Slované byli vnímáni jako naši bratři. Široké vrstvy lidu

¹⁰⁷ GLENNY, s. 199–200.

¹⁰⁸ GOMBÁR, s. 304.

¹⁰⁹ GLENNY, s. 200.

¹¹⁰ PROKŠ, Petr, *Konec říše Habsburků. Střední Evropa v politice a vztazích Německa a Rakousko-Uherska (1867/1871–1918)*, Praha 2004, s. 126.

¹¹¹ DIETRICH, s. 66.

¹¹² GLENNY, s. 200.

nepopíraly spravedlnost války, ale zároveň se poukazovalo na trpící lid, který přináší velké oběti a na krutosti páchané během konfliktu.¹¹³ V periodiku Rovnost vyšel článek, který popisuje turecké násilí na Slovanech. Situaci v říjnu 1912 popsal následovně: „*Na Balkáně hřímají děla a rachotí strojní pušky. Krev, která tu na počátku války tekla ze čtyř stran pouhými praménky, valí se dnes ku předu celým širokým řečištěm. [...] Dnes zdá se být již skorem jisto, že válka půjde až k vyhlazení a nabude forem děsného barbarství. Nelze ani věřit strašným pověstem, že turecká vláda nařídila svým lékařům, aby na ústupu tureckých vojsk otravovali studně bacily tyfovými a choleryovými.*“¹¹⁴ Podobné články o válečných hrůzách a jejich prošetřování přinesl i Čas.¹¹⁵

Veřejné mínění české se shodovalo s balkánskými národy, kdy válka se měla stát poslední fází národně osvobozovacího zápasu. Po vypuknutí války se v českých zemích zdvihla vlna odporu proti Rakousko-Uhersku a jeho balkánské politice. Probíhaly demonstrace, ve kterých se objevovaly české sympatie vůči Srbsku. Tyto protirakouské nálady a podpora Slovanů se nezmírnili ani po zmírnění mezinárodního napětí. Balkánské války ovlivnily vnitřní politiku českých zemí, politické názory, ale zároveň rozšířily vnitropolitickou nestabilitu. Napříč českou společností se nesla otázka války nebo míru a vzrůstající zájem, zejména o Srbsko, mísící se se strachem vyvolání evropského konfliktu ze strany Rakousko-Uherska.¹¹⁶

Veřejnost českých zemí reagovala jinak než politické strany, které se nadále drželi opatrného kurzu vůči Vídni. Přesto i u nich se objevovaly alespoň minimální snahy o zprostředkování mezi Rakousko-Uherskem a Srbskem. Nutno zdůraznit, že jakékoliv protirakouské projevy byly silně potlačovány policií. Navenek se i přesto česká společnost projevovala silně manifestačně, soucítila s balkánskými Slovanů a tisk novin se zdvojnásobil.¹¹⁷ Každý den vycházely v novinách podrobné zprávy o dění na Balkáně. Dokonce i na českém venkově vzrostla poptávka po novinách a zároveň vzrostl význam krajinských listů. Českého venkova se také dotkly přednášky, které pořádaly spolky a místní organizace politických stran. Postupně i na venkově začalo docházet k manifestacím a protestům vůči rakouské politice. Zároveň právě venkovské

¹¹³ HAVRÁNKOVÁ, Růžena, *Všestranné sympatie našeho lidu. Padesáté výročí balkánských válek*. In: Slovanický přehled 48, 1962, 4, s. 211.

¹¹⁴ *Válka na Balkáně*. In: Rovnost, 29. 10. 1912, XXVIII/247, s. 1.

¹¹⁵ Srv. In: Čas, 27. 10. 1912, XXVI/298, s. 1–2; In: Čas, 3. 9. 1913, XXVII/242, s. 3.

¹¹⁶ ŽÁČEK, s. 619–621.

¹¹⁷ ŽÁČEK, s. 621.

obyvatelstvo se stalo příkladem slovanské vzájemnosti díky své snaze pomoci bojujícím Slovanům.¹¹⁸

Česká společnost nezhálela a již třetí den, kdy se k nám dostali zprávy o bojích na Balkáně, zorganizovala charitativní sbírky, na které v blízké době navázalo celkem pět lékařských výprav. Ale to mluvíme jen o oficiálních a zaznamenaných výjezdech českých lékařů. Situace se vyostřovala při odjezdu vojáků na frontu, kdy se během demonstrací ozývaly hlasy podporující balkánské Slovany. Dokonce se objevily letáky, v nichž jsou čeští vojáci vyzýváni, aby nebojovali proti Srbům.¹¹⁹ Odpor českých vojáků bojovat proti slovanským bratřím byl vyjádřen i protiválečným heslem: „*Balkán – balkánským národům!*“¹²⁰

Úspěšný postup Slovanů byl u nás přivítán s nadšením, dokonce i česká politická scéna projevila více či méně radost ze slovanských úspěchů. Některé strany i nadále zachovávaly opatrnější postup a vyjadřování kvůli Vídni. Například sociální demokracie odsuzovala válku jako prostředek k dosažení samostatnosti, ale zároveň i využití války Rakousko-Uherskem k rozšiřování území.¹²¹ Jejich prohlášení bylo následující: „*Uznáváme plně právo všech národů Balkán obývajících na úplnou svobodu a samostatnost, ale přesto protestují proti této válce, protože protestujeme proti každé válce vůbec.*“¹²² Společně se stranou národně socialistickou se angažovali v pořádání manifestací, na kterých zaznívala hlavně kritika rakouské politiky na Balkáně.¹²³ Jeden z poslanců, Václav Choc, na říšské radě vystoupil s kritikou rakousko-uherské politiky a zároveň otevřeně vyjádřil radost a podporu bojujícím balkánským Slovanům.¹²⁴

Za zmínku rozhodně stojí vzpomenout profesora Masaryka jehož vztah a zejména vliv na Jihoslovany byl zřejmý ještě před vypuknutím válek.¹²⁵ Již v listopadu na zasedání říšské rady poukazoval na chyby nejen rakousko-uherské diplomacie, ale i ostatních velmocí. Zároveň si kladl otázku, co Rakousko-Uhersko může chtít na Balkáně. Poukazoval na to, že zlepšení současného stavu monarchie se nachází v řešení vnitřních

¹¹⁸ PÁNEK, Jaroslav, *K ohlasu balkánských válek 1912–1913 na českém venkově. Možnosti využití regionálního studia v historické balkanistice*. In: *Studia Balkanica Bohemo-slovaca* 2, 1976, s. 252–255.

¹¹⁹ ŽÁČEK, s. 621–623, 626.

¹²⁰ ŠLAISOVÁ, Dana, *Ohlas první války balkánské 1912–1913 v českém prostředí*. In: *Slovanské historické studie*, Praha 1955, s. 251.

¹²¹ ŽÁČEK, s. 623, 625.

¹²² HAVRÁNKOVÁ, s. 212.

¹²³ ŽÁČEK, s. 625.

¹²⁴ *Z říšské rady*. In: *Čas*, 29. 10. 1912, XXVI/300, s. 4.

¹²⁵ PAULOVÁ, Milada, *Masaryk a Jihoslovane*. In: *Československo-jihoslovanská liga*, 10, 1930, 3–4, s. 15.

záležitostí, a ne na Balkáně.¹²⁶ Nutno ovšem podotknout, že Masaryk se snažil chránit zájmy Rakousko-Uherska a rozhodně byl proti válce. Jak sám prohlásil: „*Priznávám, že válku nenávidím a přeji si v zájmu lidstva věčný mír.*“¹²⁷ Jeho časté návštěvy v Bělehradu během války se nesly v duchu budoucí nejen hospodářské, ale i politické spolupráce Srbska s Rakousko-Uherskem, přičemž zájem Masarykův byl více upřen na české hospodářské zájmy.¹²⁸

Úspěchy Slovanů se jako první v české společnosti silně projevíly již s bitvou u Kumanova. Díky tomuto vítězství se pozvedlo sebevědomí českého lidu jako hrdých Slovanů. Oblíbenou se v těchto dnech stala mapa nového Balkánu po rozdělení evropského Turecka. Pád Cařihradu byl u nás vyhlížen s nadějí. Úřady očekávaly české manifestace, ale i přesto nabádaly zdržet se zásahu, pokud nedojde k překročení zákona, tedy dokud se oslavy nepromění v demonstraci.¹²⁹ Po pádu Drinopole a Skadru došlo u nás k projevům nadšení. Vize blížícího se ukončení konfliktu byla v českých zemích vyhlížena s nadějami, protože české hospodářství a průmysl byl již těžce poškozen.¹³⁰ Celkové úspěchy balkánských spojenců vyvolaly velký dojem mezi Jihoslovany. A nejen mezi nimi, ale i v českých zemích, ztrácela monarchie své mocenské postavení.¹³¹ Je nutné si uvědomit, že v konečném důsledku „*monarchie měla mnoho důvodů utajovat, nikoli šířit zprávy o vzdoru svých národů*“.¹³²

¹²⁶ *Z říšské rady*. In: Čas, 31. 10. 1912, XXVI/303, s. 1–3.

¹²⁷ *Z řeči del. Masaryka*. In: Čas, 21. 11. 1912, XXVI/323, s. 1.

¹²⁸ *Rakousko-Uhry a Srbsko. Rozmluva s prof. Masarykem v Bělehradě*. In: Čas, 19. 12. 1912, XXVI/351, s. 1.

¹²⁹ PAULOVÁ, Milada, *Balkánské války 1912–1913 a český lid*, Praha 1963, s. 50–52.

¹³⁰ ŽÁČEK, s. 627–628.

¹³¹ PROKŠ, s. 121.

¹³² PAULOVÁ, *Balkánské války*, s. 91.

3 Druhá balkánská válka

I přes smlouvu uzavřenou v březnu 1912, spory o rozdělení získané kořisti vedly k vypuknutí další války, tentokrát mezi bývalými spojenci. Bohužel zabránit konfliktu nedokázala ani ruská arbitráž. Po prohlášení Pašiče, který jasně dal najevo, že Srbsko se získaných území nevzdá, bylo jasné, že o Makedonii se bude muset rozhodnout zbraněmi.¹³³

Již 26. října 1912 byl vznesen řecký návrh o zahájení jednání, které by vyřešilo spornou otázku bulharských hranic. Zároveň zde Řecko vzneslo své požadavky na územní zisky. První návrh byl zamítnut, a ani druhý řecký návrh Bulharsko nepřijalo. Vyřešení této otázky nepřinesla ani Londýnská konference. Srbsko, které nezískalo přístup k Jadranu, se již v prosinci 1912 rozhodlo ignorovat dřívější smlouvu s Bulharskem o dělení Makedonie. Na konferenci pak vzneslo Srbsko návrh na přehodnocení smlouvy a své nové požadavky, které vnímalo jako kompenzaci za Albánii. Požadavky Srbska a Řecka, vedly k jejich sblížení a 1. června 1913 uzavřely tajný spolek proti Bulharsku. Došlo k vymezení hranic mezi oběma státy, vyřešení okupovaných území a slibu zabránit Bulharsku ovládnout území na západ od řeky Vadar. Nyní se ozvalo i Rumunsko, které během války zůstalo neutrální. Chtělo získat jižní Dobrudžu a za to by souhlasilo s připojením Makedonie k Bulharsku. Bulharská vláda vydala Rumunsku přístav Silistru, čímž udělala jistý ústupek, ale to Rumunsku nestačilo a obrátilo se na Srbsko.¹³⁴

Boje mezi balkánskými státy probíhaly od června do srpna 1913. Bojovalo se především o rozdělení Makedonie a Thrákie.¹³⁵ Řecko a Srbsko využilo slabosti Bulharska k útoku, který nebyl jakkoliv obhajitelný. Motivací byla jen chamtivost a závist. Ovšem ani Bulhaři v tom nebyli nevinně. Rozkaz k útoku z 28. června 1913 vzešel právě od nich. Zatímco za první balkánské války bojovali Srbové a Řekové s Bulhary proti Osmanské říši, nyní vyzývali Turky ku pomoci a společně páchali zvěrstva na bulharských rolnících. Opět území Makedonie a tentokrát i Thrákie bylo postiženo vražděním bezbranných lidí. Vypuklo nacionalistické běsnění.¹³⁶

¹³³ CLARK, s. 272–273; KOLEJKA, Josef, *Balkánská otázka 1908–1914. Mezinárodní socialistické hnutí o Mladoturecké revoluci a o balkánských válkách*, Brno 1979, s. 122.

¹³⁴ RYCHLÍK, Jan a kol., *Mezi Vídní a Cařihradem. 1. Utváření balkánských národů*, Praha 2009, s. 327–328.

¹³⁵ GOMBÁR, s. 305.

¹³⁶ GLENNY, s. 200–201.

Na konci května 1913 Srbsko rozmístilo své jednotky podél hranic s Bulharskem a přechodně zrušilo přepravu civilních osob po železnici. Bulharsko se rozhodlo nečekat na úder nepřítele a jako první 30. června zaútočilo na srbské jednotky ve sporné oblasti. Bulharské jednotky se Srbům podařilo zastavit na řece Bregalnici, ale srbský protiútok mezi dny 15.-18. července se Bulharům podařilo odrazit a zabránit tak vpádu Srbů do západního Bulharska. Mezitím Řekové zaútočili z jihu. Krvavá bitva v Kresenském průsmyku však skončila nerozhodně.¹³⁷ Mladoturci také využili situace a s vidinou navrácení ztraceného území a prestiže, zahájili 10. července ofenzivu proti Bulharsku. Podařilo se jim bez odporu získat zpátky Drinopol.¹³⁸ Rumuni také zaznamenali úspěch, když se jim po útoku z východu podařilo proniknout téměř k Sofii a tím donutili Bulharsko žádat o příměří.¹³⁹ 31. července 1913 byla podepsána dohoda o příměří. Jednání, která byla zahájena 2. srpna 1913, vyústila 10. srpna 1913 uzavřením Bukurešťského míru, kterým Bulharsko ztratilo většinu území získaných první balkánskou válkou.¹⁴⁰ Makedonie byla rozdělena mezi Srbsko, které získalo sever Makedonie se Skopjí a Řecko, kterému kromě jižní Makedonie se Soluní připadla ještě na úkor Bulharska západní Thrákie s přístavem Kavala. Jižní Dobrudža pak připadla Rumunsku a Bulharsko si tedy podrželo pouze východní Thrákie s přístavem Dedeağaç. Drinopol pak byla navrácena Turecku.¹⁴¹ Po dobu existence tohoto míru nebyla naděje na uklidnění poměrů na Balkáně. Během první světové války se oběma poraženým zemím, Turecku a Bulharsku, naskytla naděje a příležitost pro odplatu, kterou hledali po boku Rakousko-Uherska a Německa.¹⁴²

Balkánské války přinesly velké změny na Balkáně. Území osmanské říše v Evropě prakticky přestalo existovat, což pro ni znamenalo ztrátu nejen vyspělých území, ale i velkého počtu obyvatel. Muslimové se stali obětí etnických čistek a začal jejich velký exodus.¹⁴³ Přesto, že svoji loajalitu vůči Turecku cítili po celé balkánské války, po jejich skončení jim bylo jasné, „že jejich komunita představuje na Balkáně jen jeden z nepočtených, izolovaných islámských ostrovů hluboko utopených v okolním křesťanském moři“.¹⁴⁴ Bulharsko se po neúspěších začalo více vzdalovat Rusku a

¹³⁷ CLARK, s. 273–274.

¹³⁸ GOMBÁR, s. 305.

¹³⁹ CLARK, s. 274.

¹⁴⁰ URBAN, Martin, *Balkánské války*. In: *Historický obzor* 25, 2014, 3–4, s. 89.

¹⁴¹ GOMBÁR, s. 305.

¹⁴² GLENNY, s. 202.

¹⁴³ GOMBÁR, s. 305.

¹⁴⁴ HLADKÝ, *Bosenská otázka*, s. 150.

připoutávat se k Rakousko-Uhersku a jeho spojenci, Německu. Naopak Rumunsko se přeorientovalo na Dohodu. Vítězné státy z druhé balkánské války – Srbsko, Řecko a Černá Hora – vyšly nejen územně, ale i mezinárodně posíleny. V Srbsku se navíc pod vlivem vítězství začala zvedat vlna velkosrbského nacionalismu. No a ve Vídni začal růst strach, že po tomto úspěchu, se balkánské státy velmi brzy otočí proti Rakousko-Uhersku. Už nyní se zde objevovaly myšlenky sjednocení Srbska a Černé Hory.¹⁴⁵

Balkánské války během deseti týdnů přinesly přibližně ztráty 200 000 vojáků bez civilních obětí. Další oběti přinesly nemoci jako tyfus, cholera nebo úplavice. Různá zvěrstva na civilním obyvatelstvu se nevyhnula ani těmto válkám. Bojiště se rozprostírala na téměř 170 000 kilometrech čtverečních. Osmanská říše bojovala na čtyřech frontách. Proti Bulharům v Thrákii; v Makedonii proti Bulharům, Řekům a Srbům. S Černohorci a Srby probíhaly boje v severní Albánii a Kosovu, v jižní Albánii se utkala turecká armáda s Řeky. Nejvíce postiženým územím byla Makedonie a Thrákie.¹⁴⁶

3.1 Reakce české společnosti

Druhá balkánská válka, válka mezi spojenci, vyvolala v české společnosti zklamání. V tisku se objevovaly nářky nad nesvorností balkánských Slovanů, ale i pokusy o smíření, které ovšem nebyly nijak intenzivní. Česká společnost se rozdělila, ale většina se klonila k Srbsku a považovala Bulharsko za agresora. Někteří politici dokonce nabídli své služby k vyjednávání.¹⁴⁷ Na českém venkově se ozývalo zklamání z boje Slovanů proti Slovanům a postupně je opouštěla naděje na lepší budoucnost.¹⁴⁸ Ovšem nakonec pozornost české společnosti více zaujalo „*jugoslávské hnutí‘ nacionalisticky vypjatě zainteresované mladé jihoslovanské generace*“.¹⁴⁹

Český tisk ale i nadále přinášel zprávy o bojích mezi Bulharskem a Srbskem, které se nesly v duchu brutality a krveprolévání mnohem horšího, než co přinesly války do této doby. Články v novinách Čas přinášely opět podrobné zprávy z bojiště. Informovaly, že po bulharském krutém jednání a nedodržování smluv týkajících se například raněných, Srbové začali útočit s mnohem větší vervou a bezohledností. Příklad takového chování přinesl i Čas: „*Když s počátku Srbové následkem početné převahy Bulharů museli ustoupit, nechali své těžké raněné v ležení pod stany ve shodě s ženevskou konvencí.*

¹⁴⁵ GOMBÁR, s. 305.

¹⁴⁶ GLENNY, s. 188, 189.

¹⁴⁷ ŽÁČEK, s. 629.

¹⁴⁸ PÁNEK, s. 255.

¹⁴⁹ ŽÁČEK, s. 630.

Bulhaři však všechny raněné bodáky zabili. ¹⁵⁰ Psalo se o válce s neslýchanými počty obětí ze všech válek do této doby a o nenasytnosti Bulharska. I po podepsání míru se nevěřilo v uklidnění situace na Balkáně. ¹⁵¹

¹⁵⁰ *Napětí na Balkáně.* In: Čas, 3. 7. 1913, XXVIII/180, s. 2.

¹⁵¹ *Mír na Balkáně.* In: Rovnost, 9. 8. 1913, XXIX/182, s. 1.

Závěr

Balkánské války z let 1912–1913 v českém dobovém prostředí a tisku zaznamenaly velký zájem. Právě v tomto období se ukázal rozpor mezi českou a rakouskou politikou. Pro Rakousko-Uhersko byl Balkán jedinou možnou sférou, kde se mohlo angažovat. Pro české země byly balkánské národy bojujícími slovanskými bratry. V periodikách se odrážel nejen zájem a sympatie vůči Slovanům bojujícím za svobodu v první balkánské válce, ale zároveň touhy a naděje českých obyvatel. Tato válka byla brána jako určitý druh inspirace pro další podrobené státy. Druhá balkánská válka ovšem pohled změnila. Boje mezi Slovany navzájem přinesly do české společnosti skepsi a strach z budoucna.

První kapitola přinesla důležité mezníky na cestě vedoucí k vypuknutí první balkánské války. Autorka poukázala na důležitost jednotlivých událostí, které ovlivnily mezinárodní situaci. Zároveň se tato část práce snažila poukázat na diplomatické jednání mezi ministry zahraničí Rakousko-Uherska a Ruska, které bývají interpretovány různými způsoby. Byla zde vynaložena iniciativa dokázat, že Izvolskij, ruský ministr zahraničí, věděl o chystané anexi a souhlasil s ní.

Samotné balkánské války patří k ne příliš známým nebo zmiňovaným událostem, přestože přinesly velké změny na Balkáně. Byly vymezeny nové hranice a vznikly nové státy. Konflikt ovšem uklidnění situace nepřinesl, což se mělo projevit velmi brzy, tentokrát v celosvětovém konfliktu. První světová válka byla již mimo zájem této bakalářské práce, ale nutno podotknout, že předcházející dvě balkánské války měly také určitý vliv na pozdější vypuknutí světového konfliktu.

Autorce během psaní práce vyvstala myšlenka, do jaké míry ovlivnily balkánské války české prostředí a jejich postoj nejen k Rakousko-Uhersku, ale hlavně k balkánským státům. Náročná rešerše dobových novin, potvrdila myšlenku, že události na Balkáně byly v českém prostředí sledovány s velkým zájmem. V průběhu času sice zájem o události upadal, ale noviny se i nadále plnily články o hrůzách, které přinesla druhá balkánská válka. Nutno zde podotknout, že většina novinových článků nevyjadřovala úplně názory jednotlivých autorů nebo celé společnosti. Z novinových článků i nadále byla často patrná opatrnost vůči Vídni. Ovšem i přes snahu Rakousko-Uherska kontrolovat projevy spojené s událostmi na Balkáně, se v novinových titulcích objevovala kritika její zahraniční politiky. Autorka po prozkoumání dobových periodik došla k závěru, že česká společnost byla během druhé balkánské války více nakloněna Srbsku než Bulharsku, o jehož zločinech přinášela častější a podrobnější články.

Cílem této bakalářské práce bylo přinést pochopení vlivu balkánských válek na české prostředí a snaha pochopit český postoj k bojujícím národům. Zároveň se autorka snažila poukázat na skutečnosti vedoucí k samotné válce a celý kontext zasadit do mezinárodní situace.

Seznam použitých zdrojů

Dobová periodika

- Balkánské události a jejich možné následky.* In: Čas, 25. 10. 1908, XXII/294, s. 3.
Čas, 27. 10. 1912, XXVI/298, s. 1–2; Tamtéž, 3. 9. 1913, XXVII/242, s. 3.
Česká sociální demokracie o anexi. In: Čas, 30. 10. 1908, XXII/299, s. 2.
Despota kapituloval! In: Národní listy, 25. 4. 1909, XXXIX/114, s. 1.
Mír na Balkáně. In: Rovnost, 9. 8. 1913, XXIX/182, s. 1–2.
Napětí na Balkáně. In: Čas, 3. 7. 1913, XXVII/180, s. 1–2.
Něco o Turecku. In: Čas, 6. 6. 1909, XXIII/154, s. 3.
Rakousko-Uhry a Srbsko. Rozmluva s prof. Masarykem v Bělehradě. In: Čas, 19. 12. 1912, XXVI/351, s. 1.
Situace v Turecku. In: Hlas lidu, 20. 7. 1912, XXVII/80, s. 6–7.
Sultánův pád. In: Čech, 21. 4. 1909, XXXIV/110, s. 1.
Turecko. In: Lidové noviny, 30. 6. 1910, XVIII/177, s.1.
Válka Itálie s Tureckem. In: Národní listy, 20. 10. 1911, LI/290, s. 2.
Válka italsko-turecká. In: Český západ, 5. 10. 1911, IV/41, s. 2.
Válka italsko-turecká. In: Národní listy, 19. 10. 1911, LI/289, s. 1.
Válka na Balkáně. In: Rovnost, 29. 10. 1912, XXVIII/247, s. 1.
Válka turecko-italská. In: Nová doba, 25. 10. 1911, XVI/128, s. 2–3.
Z řeči del. Masaryka. In: Čas, 21. 11. 1912, XXVI/323, s. 1.
Z říšské rady. In: Čas, 29. 10. 1912, XXVI/300, s. 4.
Z říšské rady. In: Čas, 31. 10. 1912, XXVI/303, s. 1–3.

Literatura

- CLARK, Christopher, *Náměsíčníci. Jak Evropa v roce 1914 dospěla k válce*, Praha 2014.
DITTRICH, Zdeněk R., *Balkánské kolbiště a evropské mocnosti*, Brno 1998.
GLENNY, Misha, *Balkán 1804–1999. Nacionalismus, válka a velmocí*, Praha 2003.
GOMBÁR, Eduard, *Moderní dějiny islámských zemí*, Praha 1999.
HALL, Richard C., *The Balkan Wars 1912–1913. Prelude to the First World War*, New York 2000.

- HAVRÁNKOVÁ, Růžena, *Všestranné sympatie našeho lidu. Padesáté výročí balkánských válek*. In: *Slovanský přehled* 48, 1962, 4, s. 209–213.
- HELMREICH, Ernst Christian, *The Diplomacy of the Balkan Wars 1912–1913*, Cambridge 1938.
- HLADKÝ, Ladislav, *Bosenská otázka v 19. a 20. století*, Brno 2005.
- HLADKÝ, Ladislav, *Bosna a Hercegovina. Historie nešťastné země*, Brno 1996.
- HLAVAČKA, Milan, PEČENKA, Marek, *Trojspolek. Německá, rakousko-uherská a italská zahraniční politika před první světovou válkou*, Praha 1999.
- KODET, Roman, *Rakousko-Uhersko a Osmanská říše před první světovou válkou*, Plzeň 2014.
- KOLEJKA, Josef, *Balkánská otázka 1908–1914. Mezinárodní socialistické hnutí o Mladoturecké revoluci a o balkánských válkách*, Brno 1979.
- NEČAS, Ctibor, *Balkán a česká politika. Pronikání rakousko-uherského imperialismu na Balkán a česká buržoazní politika*, Brno 1972.
- PALMER, Alan, *Úpadek a pád Osmanské říše*, Praha 1996.
- PAULOVÁ, Milada, *Balkánské války 1912–1913 a český lid*, Praha 1963.
- PAULOVÁ, Milada, *Masaryk a Jihoslované*. In: *Československo-jihoslovanská liga* 10, 1930, 3–4, s. 15–23.
- PÁNEK, Jaroslav, *K ohlasu balkánských válek 1912–1913 na českém venkově. Možnosti využití regionálního studia v historické balkanistice*. In: *Studia Balkanica Bohemoslovaca* 2, 1976, s. 251–258.
- PROKŠ, Petr, *Konec říše Habsburků. Střední Evropa v politice a vztazích Německa a Rakousko-Uherska (1867/1871–1918)*, Praha 2004.
- RYCHLÍK, Jan a kol., *Mezi Vídní a Cařihradem. 1. Utváření balkánských národů*, Praha 2009.
- SKŘIVAN, Aleš, *Císařská politika. Rakousko-Uhersko a Německo v evropské politice v letech 1906–1914*, Praha 1996.
- ŠLAISOVÁ, Dana, *Ohlas první války balkánské 1912–1913 v českém prostředí*. In: *Slovanské historické studie*, Praha 1955, s. 227–263.
- ŠKATULA, Emanuel, *Válka na Balkáně. Válečné tažení Bulharska, Srbska, Řecka a Černé Hory proti Turecku*, Praha 1913.
- URBAN, Martin, *Balkánské války*. In: *Historický obzor* 25, 2014, 3–4, s. 80–90.
- URBAN, Otto, *Česká společnost 1848–1918*, Praha 1982.
- ŽÁČEK, Václav a kolektiv, *Češi a Jihoslované v minulosti*, Praha 1975.

Resumé

The Balkan Wars of 1912–1913 were a struggle for liberation from Turkish rule. The Ottoman Empire was in decline and had lost its European territory as a result of the Balkan Wars.

The states located on the Balkan peninsula took advantage of the weakening of the Ottoman Empire after the war with Italy, which took place in the autumn of 1911. During the following year, the so-called Balkan Union was formed, in which Serbia, Bulgaria, Greece and Montenegro united against the Ottoman Empire. Their aim was to expel the Turks from the peninsula. Despite the efforts of the Great Powers to maintain calm and peace in the Balkans, the Balkan allies declared war on the Ottoman Empire in October 1912. The surprising successes of the Allies led to a Turkish request for an armistice in December. During the London Conference, which ran from December 1912 to August 1913, there were disagreements over the demarcation of the borders, and the question of Albania became contentious. The conference was suspended and fighting resumed in early January 1913. After a short time, the Allies succeeded in capturing Drinopol and, at the insistence of the Great Powers, the opposing sides were forced to agree to the terms of the Treaty of London. A preliminary peace was signed in London on 30 May 1913. However, it did not bring peace and tranquillity in the Balkans.

Dissatisfaction and disputes over the division of spoils between the Allies led to the outbreak of the Second Balkan War. The fighting was bloody and the armies ruthless. It led to a frenzy of war and horrors that resulted in a large number of casualties. Bulgaria fought alone against the remaining members of the former Balkan Union. On 30 June 1913, Bulgarian forces attacked Serbian forces in the disputed area. The fighting with the Serbs and Greeks was indecisive. Eventually, due to the threat of Romanian penetration of Sofia, Bulgaria called for an armistice. The armistice agreement was signed on 31 July 1913. Negotiations, which began in early August, led to the Peace of Bucharest, which was signed on 10 August 1913. Most of Bulgaria's gains from the First Balkan War were divided between Serbia, Greece and Romania. Even this peace did not bring about a calming of the situation and a resolution of the problems, but rather shaped the future distribution of forces in the global conflict.

Czech society followed the wars in the Balkans very closely. The newspapers daily brought new news about the events in the Balkans and the horrors of war. However, Czech society was not just passive, but tried to help the fighting Slavs financially,

materially, and even Czech doctors went to the war-affected areas to help. The achievements of the Slavs were received with enthusiasm in the Czech lands. Although the political parties were cautious about speaking out against Vienna, criticism of the foreign policy of the Austro-Hungarian Empire and admiration for the Slavs emerged over time.

The Balkan Wars did not only mark the end of Ottoman rule in Europe, but also the reordering of Europe and foreshadowed the division of forces during the First World War.